

Auditdienst Rijk
Ministerie van Financiën

Accountantsrapport bij Voortgangsrapportage 13 PMR Project Mainportontwikkeling Rotterdam

Uitgebracht ten behoeve van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Datum 29 oktober 2014

Rapportnr. ADR/2014/1281

Colofon

Titel	Accountantsrapport bij Voortgangsrapportage 13 PMR Project Mainportontwikkeling Rotterdam
Bijlage(n)	1
Inlichtingen	ADR T 070-342 77 00

Inhoud

Voorwoord.....	7
1 Inleiding.....	8
2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant bij de financiële verantwoording over de periode 1 juli 2013 tot en met 30 juni 2014	9
3 De volledigheid en de totstandkoming van de in Voortgangsrapportage 13 opgenomen informatie en de beheersing en het beheer van het project	11
3.1 Inleiding.....	11
3.2 Criteria.....	11
3.3 Samenvatting van de verrichte werkzaamheden.....	12
3.4 Conclusies	12
3.5 Bevindingen inzake de beheersing en het beheer van het project ..	13
Bijlage: Voortgangsrapportage 13 PMR.....	17

Voorwoord

In de Regeling grote projecten wordt in het kader van de voortgangsrapportage een oordeel gevraagd over een aantal nader benoemde aspecten. In relatie tot de geldende beroepsregels voor accountants leidt dit in beginsel tot een assurance-opdracht.

Op grond van de beroepsregels hebben wij de opdracht tweeledig verdeeld en rapporteren wij als volgt:

- een controleverklaring bij de verantwoording van aangegane verplichtingen, uitgaven en ontvangsten over de periode 1 juli 2013 tot en met 30 juni 2014;
- een assurance-rapportage met conclusies (met onderliggende bevindingen) over de volledigheid en het totstandkomingsproces van de informatie in de voortgangsrapportage 13 en de beheersing en het beheer van het Project Mainportontwikkeling Rotterdam (PMR) in de periode 1 juli 2013 tot en met 30 juni 2014.

Hoofdstuk 1 betreft de inleiding met de vermelding van de onderzoeksopdracht en de beschrijving van het object van onderzoek.

In hoofdstuk 2 is de controleverklaring bij de verantwoording van aangegane verplichtingen, uitgaven en ontvangsten opgenomen.

In hoofdstuk 3 zijn conclusies geformuleerd met betrekking tot:

- de volledigheid van de financiële en niet-financiële informatie in de voortgangsrapportage 13 in relatie tot de eisen gesteld in artikel 12 van de Regeling grote projecten;
- het proces van totstandkoming van de niet-financiële informatie;
- de beheersing en het beheer van het project.

1 Inleiding

Opdracht

Het Project Mainportontwikkeling Rotterdam (PMR) is door de Tweede Kamer der Staten-Generaal op 14 december 1999 als groot project aangewezen. In het kader van de Regeling grote projecten dient bij de voortgangsrapportages periodiek een accountantsrapport gevoegd te worden met een oordeel over:

- de kwaliteit en de volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie;
- de beheersing en het beheer van het project, waaronder begrepen de toereikendheid van de projectorganisatie, de kwaliteit van de bestuurlijke informatievoorziening, de werking van de administratieve organisatie en de werking van het systeem van interne controle.

Het onderzoek is uitgevoerd door de Auditdienst Rijk (ADR) in opdracht van de Minister van Infrastructuur en Milieu (IenM).

Beschrijving van het object van onderzoek

Wij hebben voortgangsrapportage 13 met als peildatum 30 juni 2014, die als bijlage bij dit rapport is gevoegd, onderzocht. Deze voortgangsrapportage is opgesteld onder de verantwoordelijkheid van de Minister van IenM.

De beheersing en het beheer van het project, zoals dat in de periode 1 juli 2013 tot en met 30 juni 2014 plaatsvond, is eveneens door ons onderzocht.

Het is onze verantwoordelijkheid om:

- een controleverklaring af te geven met betrekking tot de in de voortgangsrapportage 13 verantwoorde aangepane verplichtingen, uitgaven en ontvangsten over de periode 1 juli 2013 tot en met 30 juni 2014;
- conclusies te formuleren over:
  - de volledigheid van de in de voortgangsrapportage 13 opgenomen financiële en niet-financiële informatie in relatie tot de eisen gesteld in artikel 12 van de Regeling grote projecten;
  - het proces van totstandkoming (ordelijk, controleerbaar en deugdelijk) van de in de voortgangsrapportage 13 opgenomen niet-financiële informatie;
  - de beheersing en het beheer van het project in de periode 1 juli 2013 tot en met 30 juni 2014.

2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant bij de financiële verantwoording over de periode 1 juli 2013 tot en met 30 juni 2014

's-Gravenhage, 29 oktober 2014

Afgegeven ten behoeve van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Wij hebben de financiële verantwoording over de periode 1 juli 2013 tot en met 30 juni 2014 van het Project Mainportontwikkeling Rotterdam gecontroleerd. Deze financiële verantwoording bestaat uit de kolom 'VGR 13' in de tabellen 3 tot en met 5, zoals opgenomen in paragraaf 3.3 'Financiën' van Voortgangsrapportage 13 (opgenomen als bijlage bij dit rapport). De financiële verantwoording is opgesteld onder verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Milieu.

Verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Milieu

De Minister van Infrastructuur en Milieu is verantwoordelijk voor het opstellen van deze financiële verantwoording, in overeenstemming met de vereisten voor financiële verslaggeving zoals opgenomen in de comptabiliteitswet en de Regeling grote projecten. De Minister is tevens verantwoordelijk voor de comptabele rechtmatigheid en voor een zodanige interne beheersing als zij noodzakelijk acht, om het opstellen van de financiële verantwoording mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de financiële verantwoording op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen over de juistheid, de volledigheid en de comptabele rechtmatigheid van de financiële verantwoording.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en toelichtingen in de financiële verantwoording. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de financiële verantwoording een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de financiële verantwoording door de Minister, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden.

Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van het ministerie. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte

grondslagen voor de financiële verslaglegging en van de redelijkheid van de door de Minister gemaakte schattingen.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel is de financiële verantwoording van het Project Mainportontwikkeling Rotterdam in alle van materieel belang zijnde aspecten opgesteld in overeenstemming met de vereisten voor financiële verslaggeving, zoals opgenomen in de comptabiliteitswet en de Regeling grote projecten en is een redelijke mate van zekerheid verkregen over de juistheid, de volledigheid en de comptabele rechtmatigheid van deze financiële verantwoording.

Auditdienst Rijk
Ministerie van Financiën

drs. T.L. Enting-Beijering RA

3 De volledigheid en de totstandkoming van de in Voortgangsrapportage 13 opgenomen informatie en de beheersing en het beheer van het project

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zijn conclusies geformuleerd met betrekking tot de volledigheid van de financiële en niet-financiële informatie in de bijgevoegde voortgangsrapportage in relatie tot de eisen gesteld in artikel 12 van de Regeling grote projecten, met betrekking tot het proces van totstandkoming van de niet-financiële informatie en met betrekking tot de beheersing en het beheer van het project.

De Minister van IenM is verantwoordelijk voor het opstellen van de voortgangsrapportage en voor de beheersing en het beheer van het project.

Wij hebben ons onderzoek verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder Standaard 3000 'Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle en beoordeling van historische financiële informatie'. Dienovereenkomstig hebben wij ons onderzoek zodanig gepland en uitgevoerd dat een redelijke zekerheid is verkregen voor onze conclusies met betrekking tot de door ons onderzochte punten. Een assurance-opdracht omvat onder meer een onderzoek door middel van deelwaarnemingen van relevante gegevens.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusies.

3.2 Criteria

De volledigheid van de in de voortgangsrapportage 13 opgenomen financiële en niet-financiële informatie is beoordeeld aan de hand van de gestelde eisen in artikel 12 van de Regeling grote projecten.

Met betrekking tot de totstandkoming van de niet-financiële informatie geldt dat de desbetreffende informatie op een ordelijke, controleerbare en deugdelijke wijze tot stand dient te komen.

De in dat kader vast te stellen aspecten zijn of:

- de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden goed in het totstandkomingsproces zijn belegd;
- het totstandkomingsproces achteraf reconstrueerbaar is;
- er consistentie is tussen de niet-financiële informatie in de voortgangsrapportage en de niet-financiële informatie in andere binnen de (project)organisatie beschikbare informatiebronnen;
- de bron is vermeld indien in de voortgangsrapportage niet-financiële informatie is opgenomen afkomstig van derden.

Verder geldt dat de niet-financiële informatie in voortgangsrapportage 13 niet strijdig mag zijn met de in voortgangsrapportage 13 opgenomen financiële informatie.

De beheersing en het beheer van het project is door ons beoordeeld aan de hand van het specifiek voor PMR ontwikkelde en vastgestelde beheersmodel. Dit beheersmodel beschrijft onder andere de inrichting van de projectorganisatie en de beheersmaatregelen met betrekking tot het risicomanagement, de planning en de voortgangsbewaking, de interne informatievoorziening, het budgetbeheer en het beheer van de post onvoorzien en de toepassing van het instrument auditing.

3.3 Samenvatting van de verrichte werkzaamheden

De volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie

Ter zake van de volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie, zijn wij nagegaan of de volgens artikel 12 van de Regeling grote projecten op te nemen informatie is opgenomen in voortgangsrapportage 13.

Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen niet-financiële informatie

Ter zake van de in voortgangsrapportage 13 opgenomen niet-financiële informatie zijn wij nagegaan dat deze informatie ordelijk, controleerbaar en deugdelijk tot stand is gekomen.

Voorts zijn wij nagegaan of de in voortgangsrapportage 13 opgenomen niet-financiële informatie niet strijdig is met de in voortgangsrapportage 13 opgenomen financiële informatie.

De beheersing en het beheer van het project

Wij hebben de opzet, het bestaan en de werking van specifieke onderdelen van de projectorganisatie - waaronder de administratieve processen en interne controlemaatregelen - beoordeeld aan de hand van het specifiek voor PMR vastgestelde beheersmodel, door middel van interviews en de beoordeling van de relevante documentatie ter zake.

Wij hebben hierbij met name aandacht besteed aan de inrichting van de projectorganisatie en de beheersmaatregelen met betrekking tot het risicomanagement, de planning en voortgangsbewaking, de interne informatievoorziening, het budgetbeheer en het beheer van de post onvoorzien en de toepassing van het instrument auditing.

3.4 Conclusies

Op grond van ons onderzoek komen wij tot de volgende conclusies:

De volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie

De in artikel 12 van de Regeling grote projecten voorgeschreven financiële en niet-financiële informatie is opgenomen in de voortgangsrapportage 13.

Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen niet-financiële informatie

De in voortgangsrapportage 13 opgenomen niet-financiële informatie is ordelijk, controleerbaar en deugdelijk tot stand gekomen.

Wij hebben verder vastgesteld dat de in voortgangsrapportage 13 opgenomen niet-financiële informatie niet strijdig is met de in voortgangsrapportage 13 opgenomen financiële informatie.

De beheersing en het beheer van het project

De opzet, het bestaan en de werking van de beheersing en het beheer van PMR voldeed in de periode 1 juli 2013 tot en met 30 juni 2014 aan de eisen zoals gesteld in het specifiek voor PMR vastgestelde beheersmodel.

3.5 Bevindingen inzake de beheersing en het beheer van het project

Rijksrol coördinerend en vakministerie van IenM

IenM is het coördinerend ministerie voor PMR als geheel. IenM is het vakministerie voor het deelproject Landaanwinning inclusief de Natuurcompensatie en - sinds de departementale herindeling per 14 oktober 2010 - ook het vakministerie voor het deelproject Bestaand Rotterdams Gebied (BRG).

Het Havenbedrijf Rotterdam (HbR) realiseert het deelproject Landaanwinning voor eigen rekening en risico. De Natuurcompensatie wordt uitgevoerd door Rijkswaterstaat (RWS). De uitvoeringsorganisatie voor het deelproject BRG is de gemeente Rotterdam. Voor de uitvoering van dit deelproject draagt de gemeente Rotterdam de verantwoordelijkheid en het risico.

Voor de afgesproken verantwoordelijkheidsverdeling inzake PMR verwijzen wij naar de Basisrapportage PMR (Tweede Kamer, vergaderjaar 2005-2006, 24 691, nr. 75), in het bijzonder naar de hoofdstukken 5 'Afspraken PMR-partners' en 6 'Rijksrollen'.

In het kader van de beheersing en het beheer van PMR merken wij op dat recent een auditplan 2014-2016 is opgesteld in lijn met het 'Kader voor Audits PMR'. Dit plan is geschreven vanuit de rol van IenM als vakdepartement voor de deelprojecten Landaanwinning en Bestaand Rotterdams Gebied, als uitvoerend departement voor de natuurcompensatie en als coördinerend departement voor PMR als integraal project.

Het auditplan 2014-2016 kan gaandeweg worden aangepast afhankelijk van bijvoorbeeld mogelijke signalen uit de voortgangsrapportages van de deelprojecten en signalen uit eventuele audits van de uitvoerende partijen. Het auditplan 2014-2016 is in het coördinatieoverleg PMR vastgesteld.

Deelproject Landaanwinning inclusief de Natuurcompensatie

In relatie tot het deelproject *Landaanwinning* merken wij op dat er separaat bestuurlijk overleg plaatsvindt over de plaatsing van windturbines. Dit vanwege het Convenant Realisatie Windenergie in de Rotterdamse Haven van 2009, waarin de buitencontour van Maasvlakte 2 is aangemerkt als potentiële locatie voor windenergie.

Na een verkennend onderzoek is gebleken dat windturbines op de harde zeewering onder randvoorwaarden mogelijk zijn, waarbij het Havenbedrijf enige exploitatiebeperking langs de harde zeewering accepteert en het Rijk beheersbare technische risico's voor de zeewering accepteert. In een concept technisch randvoorwaardelijk kader voor het gunningen- en vergunningentraject zijn onder andere eisen opgenomen ten aanzien van de ruimtelijke inpassing van windturbines en ten aanzien van de harde zeewering MV1 en MV2.

Zoals in voortgangsrapportage 13 PMR is vermeld houdt de Uitwerkingsovereenkomst (UWO) voor het deelproject Landaanwinning echter nog geen rekening met windturbines op de buitencontour. In de UWO is namelijk opgenomen dat de buitencontour niet op zodanige wijze gebruikt zal worden dat beperking of hinder ontstaat voor het gebruik van de Landaanwinning, behalve om redenen van zwaarwegend openbaar belang.

Indien uiteindelijk besloten wordt tot plaatsing van windturbines zal de UWO Landaanwinning dienen te worden aangepast. Wij adviseren om de besluitvorming inzake de windturbines vanuit het coördinerend ministerie van IenM nauwlettend te blijven volgen en zonodig de UWO tijdig aan te passen.

Uit de evaluatie van de *Natuurcompensatie Voordelta* over de periode 2009 - 2013 blijkt nog geen positief effect van het bodembeschermingsgebied op de bodemfauna. De zware boomkorvisserij in de Voordelta blijkt reeds autonoom sterk te zijn afgenomen. Hierdoor is het positieve effect van de maatregel, door de beoogde gebiedsbrede vergelijking (bodembeschermingsgebied versus referentiegebied) voor en na de ingreep (de aanleg van Maasvlakte 2 en het instellen van het bodembeschermingsgebied), niet zonder meer vast te stellen. Een uitspraak over de effectiviteit van de compensatie is daarom nu nog niet mogelijk.

De uitkomsten van de evaluatie zijn voor het bevoegd gezag reden om het aantonen van de effectiviteit van de natuurcompensatiemaatregelen eerst te zoeken in aanpassing en verbetering van de monitoring en nog niet in extra beheermaatregelen voor het bodembeschermingsgebied. In Voortgangsrapportage 13 PMR is vermeld dat dit wordt uitgewerkt en na instemming van het bevoegd gezag in 2015 geëffectueerd zal worden.

Deelproject BRG

Nu de uitvoering van het BRG-programma steeds verder vordert, neemt het belang toe om inzicht te hebben in de feitelijke realisatie van het gehele BRG-programma. Wij adviseren om de gemeente Rotterdam te verzoeken om standaard een mutatieoverzicht als bijlage bij zowel de tussentijdse als de jaarlijkse voortgangsrapportage BRG te voegen. Aan de hand van dit overzicht kan de realisatie van de projecten van het BRG-programma – inclusief de opgetreden mutaties hierin – permanent door het vakministerie IenM worden gemonitord ten opzichte van het oorspronkelijke overzicht van de BRG-projecten die in een bijlage van de UWO zijn opgenomen. Verder kan mede aan de hand van dit overzicht verantwoording worden afgelegd over de realisatie van het BRG-programma.

Inzake het toezicht vanuit het vakministerie IenM op de uitvoering van het BRG-programma door de gemeente Rotterdam merken wij op dat het ministerie van IenM de controleverklaring over het jaar 2013 nog niet heeft ontvangen.

Deze verklaring van de controlerend accountant is alsnog door het vakministerie IenM bij de gemeente Rotterdam opgevraagd.

Rijksrol vakministerie EZ

Het ministerie van Economische Zaken (EZ) is het vakministerie voor het deelproject 750ha. De provincie Zuid-Holland (PZH) coördineert de uitvoering van het programma 750ha natuur- en recreatiegebied en is het eerste aanspreekpunt voor het Rijk. De PZH, de gemeente Rotterdam en de Stadsregio Rotterdam zijn de uitvoerders van en verantwoordelijk voor respectievelijk de deelprojecten Buitenland van Rhooon, Vlinderstrik en Schiezone, en de Groene Verbinding. Het uitgangspunt is dat de uitvoeringsrisico's bij de uitvoerders van de deelprojecten liggen.

Buitenland van Rhooon

De Staatssecretaris van EZ heeft op 5 juni 2014 het advies 'Behoud de polders van het Buitenland van Rhooon' van prof. dr. CP. Veerman ontvangen van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland. De aanleiding voor dit advies was de motie van Kamerlid Heerema van 17 december 2013 (Kamerstuk 33450, nr. 12) over de alternatieve invulling van het Buitenland van Rhooon. Op 5 juni 2014 heeft de Staatssecretaris van EZ de Tweede Kamer schriftelijk geïnformeerd en het advies toegestuurd.

Op 4 juli 2014 heeft de Staatssecretaris van EZ een advies van de Tafel van Borging ontvangen over de rapportage van de heer Veerman. De Tafel van Borging is overwegend positief over de aanbevelingen uit het advies. Wel vraagt de Tafel van Borging in de verdere uitwerking van de plannen voor het Buitenland van Rhooon bijzondere aandacht voor een vijftal punten.

Wij benadrukken met name het aandachtspunt betreffende de voorgestelde organisatievorm, namelijk dat de in te stellen Coöperatie voor Gebiedsontwikkeling sterke sturing geeft aan het proces met inachtneming van de einddatum voor de gebiedsontwikkeling in 2021 conform eerdere afspraken.

Samenvattend stelt de Tafel van Borging dat de door de heer Veerman aangegeven route voor de verdere gebiedsontwikkeling in het Buitenland van Rhooon goed is, maar dat een aantal kwesties in de verdere uitwerking meer scherpste en diepte nodig heeft om zeker te stellen dat het eindresultaat zal voldoen aan de Beslissingen van wezenlijk belang uit de PKB PMR. In die verdere uitwerking vraagt de Tafel van Borging om verifieerbare doelen ten aanzien van het natuurtype, de recreatie, de aard van de toekomstige akkerbouw en de gebruiksvoorwaarden voor agrarische ondernemers.

Wij adviseren om bij de uitwerking van het advies Veerman aandacht te besteden aan het behoud van de Rijksrollen en -verantwoordelijkheden, mede rekening houdend met de verantwoordelijkheid van de PZH in relatie tot de Coöperatie voor Gebiedsontwikkeling.

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland heeft in een brief d.d. 17 juli 2014 aan de Staatssecretaris van EZ aangegeven de vijf aandachtspunten van de Tafel van Borging te onderschrijven en deze in het vervolgproces te zullen uitwerken.

De Staatssecretaris van EZ heeft aan Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland medegedeeld dat zij de aanbevelingen van het advies Veerman onderschrijft. In dit

kader is door de Staatssecretaris van EZ onder andere opgemerkt dat het advies binnen de kaders van de PKB PMR blijft en kan rekenen op een breed draagvlak, dat met de geadviseerde aanpak nog verder kan worden vergroot. Tevens merkt de Staatssecretaris van EZ op dat de alternatieve invulling binnen de huidige tijdsplanning kan worden gerealiseerd.

Voor de uitwerking van het advies Veerman heeft de Staatssecretaris van EZ tien aandachtspunten meegegeven aan Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland. Wij benadrukken de volgende aandachtspunten:

- een alternatieve invulling van het Buitenland van Rhoon zal binnen de kaders van de PKB en de Uitwerkingsovereenkomst (UWO 750ha) moeten plaatsvinden;
- om de realisatie van de doelen voor natuur, recreatie, cultuurhistorie en landbouw te borgen is een adequaat toetskader nodig, dat een specifieke aanvulling kan zijn op het Toetskader van de Uitwerkingsovereenkomst 750ha;
- de verschuiving van een provinciale projectaanpak naar een organische procesaanpak met een essentiële rol voor een 'Coöperatie voor Gebiedsontwikkeling' als uitvoerende partij, vereist een zorgvuldige uitwerking. Daarbij is het van belang dat de kaders van de PKB worden opgenomen in de opdracht die aan de Coöperatie wordt verstrekt. In de opdrachtverstrekking aan de 'Coöperatie' moeten doel, scope, planning, budget, risicobeheer en rapportageverplichtingen duidelijk worden vastgelegd. Verder zal de rol-, verantwoordelijkheids- en taakverdeling tussen Coöperatie en provincie moeten worden uitgewerkt;
- het in 2012 geactualiseerde Uitvoeringsprogramma voor het Buitenland voor Rhoon, met tussendoelen voor verwerving, inrichting en realisatie, zal op basis van de uitwerking van het advies Veerman moeten worden geactualiseerd;
- het risico- en budgetbeheer dient conform de in de UWO gemaakte afspraken adequaat uitgevoerd te worden;
- de bestaande rapportageverplichtingen moeten worden gecontinueerd.

De Staatssecretaris van EZ heeft aangegeven het van groot belang te achten dat nu, voortbouwend op het advies van de heer Veerman, wordt doorgepakt en dat dit advies daadwerkelijk leidt tot een alternatieve invulling van de doelstelling van de PKB PMR, met behoud van de polders en met een groot draagvlak. Verder heeft de Staatssecretaris van EZ Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland om een uitgewerkt voorstel voor een Coöperatie voor Gebiedsontwikkeling gevraagd.

Wij adviseren om, na uitwerking van het advies Veerman, een risicoanalyse uit te voeren op de nieuwe invulling voor het Buitenland van Rhoon en het risicodossier te actualiseren.

Wij zijn gaarne bereid een en ander nader toe te lichten.

's-Gravenhage, 29 oktober 2014

Auditdienst Rijk
Ministerie van Financiën

drs. T.L. Enting-Beijering RA

Bijlage: Voortgangsrapportage 13 PMR

Voortgangsrapportage 13 PMR

1 juli 2013 - 30 juni 2014

Versie 30 september 2014

Datum	30 september 2014
Status	Definitief

Colofon

Uitgegeven door	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
Informatie	DG Bereikbaarheid / Zeehavens
Telefoon	070 - 456 1430
Fax	070 - 456 1478
Bezoekadres	Plesmanweg 1-6 Den Haag

Versie

30 september 2014

INHOUDSOPGAVE

Colofon—2

1 Inleiding—4

- 1.1 Dertiende Voortgangsrapportage—4
- 1.2 Project Mainportontwikkeling Rotterdam—4
- 1.3 Uitvoering Project Mainportontwikkeling Rotterdam—5

2 Stand van zaken deelprojecten—7

- 2.1 Deelproject Landaanwinning (inclusief natuurcompensatie)—7
  - 2.1.1 Algemeen—7
  - 2.1.2 Uitvoering aanleg Maasvlakte 2—7
  - 2.1.3 Natuurcompensatie Maasvlakte 2—8
  - 2.1.4 Luchtkwaliteit—9
  - 2.1.5 Nadeelcompensatie—10
  - 2.1.6 Stimuleringsregeling—11
- 2.2 Deelproject 750 hectare natuur- en recreatiegebied—11
  - 2.2.1 Het Buijtenland van Rhoon op Midden-IJsselmonde (600 ha)—11
  - 2.2.2 Schiezone (50 ha)—12
  - 2.2.3 Vlinderstrik: Schiebroekse en Zuidpolder (100 ha)—12
  - 2.2.4 Groene verbinding (fiets- en wandelverbinding tussen midden IJsselmonde en Rotterdam-Zuid)—13
  - 2.2.5 Overige ontwikkelingen—13
- 2.3 Deelproject Bestaand Rotterdams Gebied—13
  - 2.3.1 Overige ontwikkelingen—14

3 Projectbeheersing—15

- 3.1 Planning—15
- 3.2 Scope—16
- 3.3 Financiën—16
  - 3.3.1 Projectbudget—16
  - 3.3.2 Mutatieoverzicht rijksbudget—17
  - 3.3.3 Ontwikkeling post Onvoorzien—19
  - 3.3.4 Aangegane verplichtingen—19
  - 3.3.5 Kasritme—20
  - 3.3.6 Ontvangsten—21
- 3.4 Rijksrisico's—21
  - 3.4.1 Het risicomanagement—21
  - 3.4.2 De belangrijkste rijksrisico's—21
- 3.5 Borging van de afspraken en kwaliteit—23

Bijlage A Lijst van documenten—24

Bijlage B Afkortingenlijst—25

1 Inleiding

1.1 Dertiende Voortgangsrapportage

Project Mainportontwikkeling Rotterdam (PMR) valt onder de Regeling grote projecten van de Tweede Kamer. Door middel van jaarlijkse voortgangsrapportages informeert de minister van Infrastructuur en Milieu, mede namens de ministers van Economische Zaken en van Financiën, de Tweede Kamer over de voortgang van de deelprojecten van PMR en hun samenhang. De voorliggende dertiende Voortgangsrapportage (VGR 13) beschrijft daarom de voortgang over de periode 1 juli 2013 tot en met 30 juni 2014. Voor een actueel beeld zijn relevante ontwikkelingen in de periode na 30 juni 2014 opgenomen in de begeleidende brief bij deze rapportage.

De verantwoordelijkheden voor de uitvoering van PMR zijn afgebakend en vastgelegd in de Bestuursovereenkomst van juni 2004 en de Uitwerkingsovereenkomsten van september 2005. De voortgang en de uitvoering van de verschillende deelprojecten zijn de verantwoordelijkheid van het Havenbedrijf Rotterdam N.V., de provincie Zuid-Holland en de gemeente Rotterdam, met uitzondering van de natuurcompensatie waarvoor het Rijk zelf verantwoordelijk is.

De rapportages van het Havenbedrijf Rotterdam N.V., de provincie Zuid-Holland en de gemeente Rotterdam worden afgestemd met en beoordeeld door tussenkomst van de meest betrokken departementen: IenM voor de landaanwinning, de natuurcompensatie en voor het Bestaand Rotterdams Gebied (BRG) en EZ voor 750 ha natuur- en recreatiegebied. De rapportages zijn als bijlagen bij deze dertiende Voortgangsrapportage gevoegd. Mede op basis van de rapportages van de deelprojecten rapporteert het Rijk over zijn eigen verantwoordelijkheden.

Deze rapportage geeft alleen de mijlpalen en ontwikkelingen weer gedurende de rapportageperiode. Voor de historische ontwikkeling van het project wordt verwezen naar VGR 12.

1.2 Project Mainportontwikkeling Rotterdam

Het project Mainportontwikkeling Rotterdam is gericht op de uitvoering van de PKB PMR (2006). Uitgangspunt voor de PKB zijn twee samenhangende doelstellingen:

- 1 versterken van de mainport Rotterdam door het ruimtetekort voor haven- en industriële activiteiten in het Rotterdamse havengebied op te lossen;
- 2 verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving in de regio Rijnmond.

De PKB PMR (2006) geeft invulling aan deze doelstellingen door het ruimtelijk mogelijk maken van drie deelprojecten. In het Bestuursakkoord PMR en de Uitwerkingsovereenkomst per deelproject hebben de PMR-partners (het Rijk, de gemeente Rotterdam, het Havenbedrijf Rotterdam N.V., de stadsregio Rotterdam en de provincie Zuid-Holland) afspraken gemaakt over de uitvoering van de deelprojecten, in het bijzonder over de financiering, verantwoordelijkheden en risico's. Het gaat om de volgende drie deelprojecten:

- Landaanwinning: nieuw haven- en industrieterrein in de Noordzee (maximaal 1000 ha netto uitgeefbaar haventerrein) en de daarbij behorende natuurcompensatie. De PKB biedt voor de natuurcompensatie mogelijkheden voor een

zeereservaat¹ (ca. 31.250 ha), een duingebied (maximaal 100 ha) en een zee-reep (maximaal 23 ha)²;

- 750 ha natuur- en recreatiegebied: nieuw natuur- en recreatiegebied op Midden-IJsselmonde (600 ha) en aan de Noordrand van Rotterdam (150 ha). Tevens is voorzien in een verbinding voor fietsers en wandelaars tussen Midden-IJsselmonde en Rotterdam-Zuid;
- Bestaand Rotterdams Gebied (BRG): een serie projecten in het bestaande havengebied, waarmee impulsen worden gegeven aan het oplossen van het ruimtetekort voor havenactiviteiten (200 ha ruimtewinst), het verbeteren van de milieukwaliteit, het aanbod en de kwaliteit van natuur- en recreatiegebied en aan de ruimtelijke kwaliteit van de regio Rotterdam.

1.3 Uitvoering Project Mainportontwikkeling Rotterdam

De betrokkenheid van de rijksoverheid bij PMR heeft een bijdragekarakter. Dit betekent dat het Rijk onder strikte voorwaarden medewerking verleent, in de vorm van duidelijk omschreven en begrensde bijdragen, aan een deelproject waarvoor een andere partij eindverantwoordelijk is. Om dit bijdragemodel vorm te geven hebben het Rijk en de uitvoerende partijen privaatrechtelijke afspraken gemaakt voor de realisatie van de PMR-projecten. Uitgangspunten zijn:

- de verantwoordelijkheid voor de uitvoering ligt bij die partij die daar het beste toe is uitgerust;
- de risico's liggen daar waar ze het meest adequaat kunnen worden beheerst.

In het Bestuursakkoord (juni 2004) met per deelproject een Uitwerkingsovereenkomst (september 2005) is vastgelegd dat de verantwoordelijkheden tussen Rijk en PMR-partners als volgt zijn verdeeld:

- het *Havenbedrijf Rotterdam N.V.* is verantwoordelijk voor de aanleg van Maasvlakte 2;
- de *provincie Zuid-Holland* draagt zorg voor de ontwikkeling van 750 hectare natuur- en recreatiegebied;
- de *gemeente Rotterdam* is verantwoordelijk voor de uitvoering van het deelproject Bestaand Rotterdams Gebied;
- het *Rijk* realiseert, beheert en onderhoudt de natuurcompensatie.

Bij de uitvoering van de deelprojecten ziet het Rijk toe op de naleving van de scope zoals deze is vastgelegd in de PKB, de Uitwerkingsovereenkomsten en het daarop gebaseerde toetskader. De uitvoerende partijen dragen, conform de afspraken in de Uitwerkingsovereenkomsten, de risico's die aan de uitvoering van de deelprojecten zijn verbonden.

De minister van Infrastructuur en Milieu (IenM) treedt in de uitvoeringsfase als coördinerend minister van het totale project op. Deze coördinerende verantwoordelijkheid omvat:

- de informatievoorziening en rapportages over de werkzaamheden en ontwikkelingen van het project aan de Tweede Kamer;
- het zorgen voor de interdepartementale besluitvorming over PMR;
- de coördinatie van het risicomanagement binnen het Rijk;
- zorgdragen voor integraliteit en samenhang van PMR als geheel;
- de communicatie over het project als geheel.

¹Bij de implementatie is er voor gekozen het zeereservaat als 'bodembeschermingsgebied' aan te duiden.

²De PKB PMR (2006) geeft meer ruimtelijke mogelijkheden voor natuurcompensatie dan bij de voorbereiding van de besluiten over de landaanwinning nodig bleek. Voor het bodembeschermingsgebied bleek de noodzakelijke omvang circa 25.000 ha, voor de duincompensatie circa 35 ha en de noodzaak voor compensatie op de zee-reep bleek geheel te vervallen.

Op rijksniveau zijn afspraken gemaakt over de verdeling van de rijksverantwoordelijkheden:

- het ministerie van IenM is naast het coördinerende ministerie het eerstverantwoordelijk departement voor het deelproject landaanwinning en BRG en beoordeelt de deelrapportage landaanwinning en BRG en voert (in samenwerking met EZ) de natuurcompensatie uit;
- het ministerie van EZ is het eerstverantwoordelijk departement voor het deelproject 750 ha en beoordeelt de deelrapportage over de 750 ha.

De samenwerking tussen de departementen is in september 2005 vastgelegd in een ondertekend Samenwerkingsakkoord. Daarin zijn voor de departementen de verantwoordelijkheden geregeld met betrekking tot de deelprojecten, de rapportages en informatievoorziening en de financiën, waaronder de omgang met de rijkspost onvoorzien.

Het beleggen van de uitvoeringsverantwoordelijkheid bij andere partijen en de vaste rijksbijdrage aan de projectbudgetten begrenst het risicoprofiel van het Rijk. Deze sturingsfilosofie impliceert ook dat het Rijk beperkte mogelijkheden heeft om te sturen buiten de privaatrechtelijke afspraken (vastgelegd in het Bestuursakkoord en de Uitwerkingsovereenkomsten) en buiten de eisen die zijn vastgelegd in de PKB PMR (2006). Tevens is het Rijk in grote mate afhankelijk van andere partijen voor de informatieverstrekking, zoals ook blijkt uit deze voortgangsrapportage. De verantwoordelijkheid voor de inhoudelijke informatie ligt in belangrijke mate bij de hiervoor genoemde uitvoerende partijen.

2 Stand van zaken deelprojecten

In dit hoofdstuk wordt per deelproject de stand van zaken gegeven. In de rapportages van de uitvoerende partijen, welke als bijlagen zijn toegevoegd, wordt uitgebreid ingegaan op het betreffende deelproject. Deze rapportages zijn beoordeeld door de vakdepartementen. De opmerkingen zijn door de vakdepartementen teruggekoppeld aan de uitvoerende partijen en waar nodig verwerkt.

2.1 Deelproject Landaanwinning (inclusief natuurcompensatie)

2.1.1 Algemeen

Het doel van de landaanwinning is het realiseren van maximaal 1000 ha netto uitgeefbaar deepsea gebonden haventerrein. Dit is bestemd voor bedrijven die veel ruimte nodig hebben en die aan diep zeewater moeten liggen. Het gaat daarbij met name om grootschalige container op- en overslag en de bijbehorende distributie. Daarnaast biedt de landaanwinning ruimte voor grootschalige deepsea gebonden chemische industrie. Het Havenbedrijf Rotterdam N.V. is verantwoordelijk voor de realisatie en exploitatie van de landaanwinning.

De aanleg van Maasvlakte 2 leidt tot verlies van zeenatuur in de Voordelta en het gebruik kan door toekomstige emissies leiden tot een kwaliteitsverlies van de omringende duinen. De Voordelta is een natuurgebied dat is aangewezen als Natura 2000 gebied, waardoor er een compensatieplicht geldt voor leefgebieden en soorten die kenmerkend zijn voor het betreffende gebied. De compensatie van de zeenatuur wordt bereikt met een bodembeschermingsgebied en drie rustgebieden, die zijn ingesteld met toegangsbeperkingsbesluiten. Het gebruik van Maasvlakte 2 kan als gevolg van stikstofdepositie door emissies vanuit het nieuwe havengebied leiden tot een verlies van kwaliteit en oppervlakte van het duinenlandschap bij Voorne en Hoek van Holland. Dit verlies wordt gecompenseerd door het nieuw aangelegde duingebied 'Spanjaardsduin' van 35 hectare langs de Delflandse kust.

2.1.2 Uitvoering aanleg Maasvlakte 2

Op 1 september 2008 is gestart met de uitvoering van de aanleg van Maasvlakte 2 en deze is op een aantal interface projecten die moeten zorgdragen voor de aansluiting van Maasvlakte 2 op Maasvlakte 1 afgerond. In de verslagperiode zijn als onderdeel van de aanleg van de Maasvlakte 2 (uitsluitend) nog werkzaamheden uitgevoerd die noodzakelijk zijn voor de ontsluiting van Maasvlakte 2 en de aansluiting op de bestaande Maasvlakte 1. Dit zijn de zogenaamde interfaceprojecten, onder meer de aanleg en aansluiting van spoor- en weginfrastructuur inclusief verkeersknooppunten, leidingenpassages en nutsvoorzieningen. De uitvoering van de landaanwinning verliep volgens het Havenbedrijf Rotterdam in de verslagperiode conform de planning en budget.

De belangrijkste resterende mijlpalen voor het deelproject landaanwinning zijn de realisatie van het Coloradoviaduct op de Europaweg, de spoorse ontsluiting voor de terminals en de oplevering van de servicehaven. De geplande oplevering van het Coloradoviaduct vindt plaats in het vierde kwartaal van 2014. De aansluitingen voor de spoorse ontsluiting voor de klanten van RWG en APMT zijn mogelijk gemaakt, waarbij wordt opgemerkt dat de aansluiting voor RWG in oktober 2014 in gebruik

wordt genomen. De oplevering van de servicehaven in de Prinses Margriethaven is gepland voor het derde kwartaal van 2014.

Overige ontwikkelingen

Vanwege het Convenant Realisatie Windenergie in de Rotterdamse Haven van 2009, waarin de buitencontour van Maasvlakte 2 is aangemerkt als potentiële locatie voor windenergie, vindt bestuurlijk overleg plaats over plaatsing van die windturbines. Na een verkennend onderzoek is gebleken dat windturbines op de harde zeevering onder randvoorwaarden mogelijk zijn, waarbij het Havenbedrijf enige exploitatiebeperking langs de harde zeevering accepteert en het Rijk beheersbare technische risico's voor de zeevering. In een randvoorwaardelijk kader voor het gunningen- en vergunningentraject zijn onder andere voorwaarden opgenomen ten aanzien van de exploitatie, externe veiligheid, hoogwaterveiligheid en beheersconsequenties. De Uitwerkingsovereenkomst horend bij het deelproject Landaanwinning houdt nog geen rekening met windturbines op de buitencontour. In die overeenkomst is namelijk opgenomen dat de buitencontour niet op zodanige wijze gebruikt zal worden dat beperking of hinder ontstaat voor het gebruik van de Landaanwinning behalve om redenen van zwaarwegend openbaar belang. Indien uiteindelijk besloten wordt tot plaatsing van windturbines zal de UWO Landaanwinning waar nodig worden aangepast.

De uitvoeringsorganisatie heeft geen scopewijzigingen gemeld.

2.1.3 *Natuurcompensatie Maasvlakte 2*

De aanleg van Maasvlakte 2 kan significante effecten veroorzaken op beschermde natuur. Op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 geldt hiervoor een compensatieplicht. De compensatie op zee in de Voordelta is in 2010 bereikt met het instellen van een bodembeschermingsgebied en drie rustgebieden door middel van toegangsbeperkingsbesluiten. De effecten op de natuur worden gemonitord en indien nodig vindt bijsturing plaats via aanpassingen in de toegangsbeperkingsbesluiten en/of het Beheerplan Voordelta.

Het gebruik van Maasvlakte 2 kan verlies van kwaliteit en oppervlakte van het duinenlandschap bij Voorne en Hoek van Holland tot gevolg hebben, als gevolg van stikstofdepositie door emissies vanuit het nieuwe havengebied. Dit verlies wordt gecompenseerd door de aanleg van een nieuw duingebied van 35 hectare langs de Delflandse kust, Spanjaardsduin. In 2011 heeft het gebied de status van Natura 2000 gebied gekregen door een voorlopig aanwijzingsbesluit. Door dit laatste is de juridische bescherming verbeterd en kunnen ongewenste ontwikkelingen gemakkelijker worden geweerd. Het gebied moet zich door natuurlijke processen van verstuiving van zand en opkomend grondwater ontwikkelen. Over het algemeen kan worden gesteld dat de ontwikkelingen van het areaal minder snel gaan dan verwacht, maar dat deze wel de goede kant opgaan. Inmiddels is 4,5 ha potentieel geschikt voor de ontwikkeling van vochtige duinvallei en de verwachting is dat hier in 2014 nog 0,4 ha bijkomt. Op dit moment is in totaal 15,2 ha potentieel oppervlakte grijze duinen aanwezig. Dat is ruim voldoende om aan de compensatieopgave van 9,8 ha te voldoen.

Monitoring en Evaluatie Programma (MEP)

De werkzaamheden van de uitvoeringsorganisatie betreffen de monitoring van de natuurcompensatie in de vorm van het Monitoring en Evaluatie Programma en de bijsturing van de natuurcompensatie op grond van uitkomsten van de monitoring.

MEP-Aanleg

In de evaluatie van de aanleg van Maasvlakte 2 zijn op basis van het betreffende Monitoring en Evaluatie Programma de gemeten effecten van de aanleg en aanwezigheid van de landaanwinning op natuur en ecologie, hydromorfologie kustzone, scheepvaart, hoogwaterveiligheid en gebruiksfuncties zoals visserij en recreatie vergeleken met de voorspellingen. Over het algemeen blijken de tot nu toe opgetreden effecten van de aanleg kleiner of gelijk aan de voorspellingen in het MER en de Passende Beoordeling (bijlage bij het MER). Voor de effecten van de langdurige aanwezigheidsfase wordt de monitoring voortgezet. Er is op basis van de huidige inzichten geen noodzaak om besluiten te wijzigen of om aanvullende maatregelen te nemen, anders dan destijds voorgeschreven.

MEP-Voordelta

Uit de evaluatie van de natuurcompensatie Voordelta over de periode 2009 - 2013 blijkt nog geen positief effect van het bodembeschermingsgebied op de bodemfauna. De zware boomkorvisserij hier en in de rest van de Voordelta blijkt autonoom al sterk te zijn afgenomen, waardoor het positieve effect van de maatregel door de beoogde gebiedsbrede vergelijking (bodembeschermingsgebied versus referentiegebied) voor en na de ingreep (aanleg MV2 en instellen bodembeschermingsgebied) niet zonder meer is vast te stellen. Daarvoor is aanpassing van het meet- en evaluatieprogramma nodig. Een uitspraak over de effectiviteit van de compensatie is daarom nu nog niet mogelijk. De kwaliteit van de Voordelta in termen van voedselproductie over het gehele gebied en de aanwezigheid van beschermde soorten waarvoor een compensatieopgave geldt, is niet aantoonbaar achteruitgegaan sinds de aanleg van Maasvlakte 2, het instellen van de compensatiemaatregelen en de uitvoering van het beheerplan. De ingestelde rustgebieden voor de zwarte zee-eend blijken nog niet optimaal gelegen. Voorzien wordt in een aanpassing van de ligging van de rustgebieden in 2015. De uitkomsten van de evaluatie zijn voor het bevoegd gezag reden om het aantonen van de effectiviteit van de natuurcompensatiemaatregelen nu eerst te zoeken in aanpassing en verbetering van de monitoring en nog niet in extra beheermaatregelen voor het bodembeschermingsgebied. Dit wordt uitgewerkt en zal na instemming van het bevoegd gezag in 2015 geëffectueerd worden.

MEP-Duinen

Ten behoeve van het Monitoring- en Evaluatie Programma voor de duincompensatie is in 2010 gestart met het bepalen van de uitgangssituatie. Dit duurt totdat Maasvlakte 2 in het najaar van 2014 in gebruik genomen wordt. De eerste evaluatie van de daadwerkelijk opgetreden effecten ten opzichte van de voorspelde effecten van de duincompensatie en de beoordeling of de monitoring adequaat is volgt na afronding van de T0-meetperiode (nulmeting) en een of meer gebruiksjaren.

Overige ontwikkelingen

De uitvoeringsorganisatie heeft geen scopewijzigingen gemeld.

2.1.4

Luchtkwaliteit

In het Bestemmingsplan Maasvlakte 2 is een aantal maatregelen op het gebied van luchtkwaliteit opgenomen. Deze maatregelen bestaan uit bron- en effectmaatregelen en zijn erop gericht verslechtering van luchtkwaliteit vanwege Maasvlakte 2 boven de daarvoor geldende grenswaarden te compenseren. Deze maatregelen moeten van kracht zijn om bouwvergunningen te kunnen verlenen voor de vestiging van bedrijven op Maasvlakte 2. Om te verzekeren dat de maatregelen daadwerkelijk en tijdig worden genomen is in 2008 de Overeenkomst luchtkwaliteit Maasvlakte 2 gesloten tussen de toenmalige ministeries van VenW en VROM, de

gemeente Rotterdam, het Havenbedrijf Rotterdam en de Havenmeester van Rotterdam. In 2012 en 2013 is het maatregelenpakket op een aantal punten aangepast.

De maatregelen in de Overeenkomst luchtkwaliteit Maasvlakte 2 hebben betrekking op:

- Schone motoren binnenvaart (maatregelen uitgevoerd: verbod op schepen zonder emissiearme motoren vanaf 2025 en hoger havengeld);
- Snelheidsreductie binnenvaart;
- Milieuzone voor vrachtwagens;
- Schermen bij tunnelmonden.

In een eerste en tweede addendum op de Overeenkomst is het maatregelenpakket aangepast aan de laatste inzichten over de ontwikkelingen in de luchtkwaliteit. In de verslagperiode is een tweede addendum vastgesteld waarbij de snelheidsbeperking voor de binnenvaart op de Oude Maas is komen te vervallen en de effectivering van de verschillende luchtkwaliteitsmaatregelen is afgestemd op de feitelijke gebruikname van de eerste terminals op Maasvlakte 2.³

Snelheidsreductie binnenvaart

De (Rijks)havenmeester Rotterdam heeft, namens het College van B&W van Rotterdam en de minister van Infrastructuur en Milieu, een verkeersbesluit genomen om een maximumsnelheid voor de binnenvaart in te stellen op delen van het Hartelkanaal en van de Nieuwe Maas in de periode vanaf de ingebruikname van Maasvlakte 2 tot 1 januari 2025. Binnenvaartschepen zullen dan gemiddeld over het hele traject 20% langzamer varen dan in een situatie zonder beperking. Om redenen van nautische veiligheid zijn enkele uitzonderingen gemaakt.

Milieuzone voor vrachtwagens

De overeenkomst voorziet in het instellen van een milieuzone voor vrachtverkeer op Maasvlakte 1 en 2. Vanaf het moment dat de terminals op Maasvlakte 2 in gebruik worden genomen krijgen alleen vrachtauto's toegang die voldoen aan de Euro VI emissienorm. Hierbij is voorzien in een overgangsbepaling voor vrachtauto's die vóór 2013 op kenteken zijn gezet en niet ouder zijn dan zeven jaar.

Schermen bij tunnelmonden

De Overeenkomst gaat uit van plaatsing van luchtschermen, uiterlijk in 2020, bij de Botlektunnel (A15), de Thomassentunnel (A15) en de Beneluxtunnel (A4). De schermen langs de A15 zijn onderdeel van het Tracébesluit A15 Maasvlakte – Vaanplein. In maart 2011 is dit Tracébesluit onherroepelijk geworden. De daadwerkelijke plaatsing van de schermen langs de A15 is opgenomen in het DBFM-contract (Design Build Finance en Maintenance contract) dat eind 2010 aan het consortium A-Lanes is gegund. De werkzaamheden aan de weg zijn medio 2011 gestart en zullen eind 2015 zijn afgerond. Gelet op de laatste inzichten in de ontwikkeling van de luchtkwaliteit bij de tunnelmonden is voorzien in een aanpassing van de geplande luchtschermen dit najaar. Deze aanpassing doorloopt op dit moment de geëigende procedures. De voorbereiding voor plaatsing van de schermen langs de A4 start na 2015.

2.1.5 *Nadeelcompensatie*

Sinds 1 januari 2008 is de Schaderegeling Tweede Maasvlakte van kracht. Deze Schaderegeling beoogt alle verzoeken om vergoeding van planschade of nadeel-

³ De Tweede Kamer is hierover op 24 juni 2013 geïnformeerd (kst-30175-185).

compensatie, die verband houden met de aanleg van Maasvlakte 2, procedureel te coördineren door het inschakelen van één schadebeoordelingscommissie. De regeling is opgezet binnen de bestaande bepalingen voor schadevergoeding in de toepasselijke regelingen, waaronder de Regeling Nadeelcompensatie Verkeer en Waterstaat 1999.

Er zijn tot 1 juli 2014 in totaal vier schadeverzoeken in behandeling genomen. Drie schadeverzoeken zijn afgerond, waarbij de minister van IenM het advies van de schadebeoordelingscommissie heeft gevolgd. Bij twee zaken zijn de schadeverzoeken op grond van voorzienbaarheid afgewezen en bij een zaak is tot nadeelcompensatie gekomen. Eén zaak is nog in behandeling.

2.1.6 *Stimuleringsregeling*

De minister van IenM heeft in oktober 2006 een bedrag van 12 miljoen euro toegezegd om de kansen van de Voordelta, waar de natuurcompensatie voor de aanleg van Maasvlakte 2 wordt gerealiseerd, maximaal te benutten. De door de provincies Zuid-Holland en Zeeland opgestelde 'Tijdelijke Verordening Stimulering Voordelta' voor de sector recreatie en toerisme loopt per 15 september 2014 af. In totaal hebben 16 projecten subsidie ontvangen. De uitvoering van twee projecten loopt nog door tot 2016. Het Rijk en het Havenbedrijf Rotterdam hebben daarom ingestemd met uitstel van de eindafrekening. De stimuleringsgelden voor de verduurzaming van de visserijsector in de Voordelta worden via as 4 van het Europees Visserij Fonds besteed. In Zuid-Holland zijn zestien projecten gehonoreerd waarbij ook geld beschikbaar was uit het Europees Visserij Fonds. In Zeeland zijn acht projecten gehonoreerd. De laatste projecten worden eind 2015 afgerond.

2.2 **Deelproject 750 hectare natuur- en recreatiegebied**

Het deelproject 750 ha wordt uitgevoerd door de provincie Zuid-Holland, de gemeente Rotterdam en de stadsregio Rotterdam, onder coördinatie van de provincie Zuid-Holland. Het deelproject omvat drie natuur- en recreatiegebieden (Het Buitenland van Rhoon, Schiezone en Vlinderstrik) en de aanleg van een zogenaamde Groene Verbinding voor voetgangers en fietsers tussen Midden-IJsselmonde en Rotterdam-Zuid.

2.2.1 *Het Buitenland van Rhoon op Midden-IJsselmonde (600 ha)*

Na een lange planvormingsprocedure zijn in de zomer van 2012 de ruimtelijke plannen voor het Buitenland van Rhoon onherroepelijk geworden en heeft de Provincie Zuid-Holland de verdere voorbereidingen verricht voor de ontwikkeling van het schetsontwerp. De voortgang hiervan is vertraagd door het ontbreken van voldoende draagvlak voor de bestaande plannen, onder meer kenbaar gemaakt met de petitie "Stop project Buitenland nu!". In december 2013 heeft de Tweede Kamer in een motie de regering opgeroepen om in samenwerking met de provincie Zuid-Holland ruimte te zoeken binnen de PKB PMR om de doelstellingen op een andere manier in te vullen en daarbij rekening te houden met de bestaande wensen en voorstellen van de bewoners van het gebied Buitenland van Rhoon. De Provincie Zuid-Holland heeft dit in een opdracht neergelegd bij oud-minister Veerman. Deze heeft op 5 juni 2014 onder de titel 'Behoud de polders van het Buitenland van Rhoon' een advies gegeven voor een andere invulling van het gebied met een andere aanpak.

Het advies Veerman pleit ervoor om vanuit een breder perspectief van de PKB PMR te kijken naar de invulling van met name het gebied ten zuiden van de Essendijk van het Buitenland van Rhoon waar natte natuur was voorzien. Dit betekent dat de natte natuur wordt ingeruild voor hoogwaardige natuur in de vorm van akkernatuur. Daarnaast pleit het advies voor een uitvoering via een organisch proces met een programmatische aanpak en flexibiliteit in de realisatie. Voorgesteld wordt om daarvoor een 'Coöperatie voor gebiedsontwikkeling' op te richten, waarin de verschillende belangen zijn vertegenwoordigd.

Het advies Veerman is over het algemeen positief ontvangen. De Tafel van Borging heeft zich positief uitgesproken over het advies en aandacht gevraagd voor een vijftal nader uit te werken punten. Deze punten betreffen onder andere een scherpere duiding van het begrip duurzame landbouw in relatie tot de gewenste hoogwaardige natuur, de organisatievorm waarbij de gebiedscoöperatie een sterke sturing moet geven op de realisatie met inachtneming van de einddatum voor de gebiedsontwikkeling in 2021. De Provincie Zuid-Holland zal in het eerste kwartaal van 2015 komen met een voorstel voor de oprichting van een gebiedscoöperatie.

Vooralsnog is de verwachting van de provincie Zuid-Holland dat er geen gevolgen voor de eindplanning van de 750 ha natuur- en recreatiegebied zullen optreden.

2.2.2 *Schiezone (50 ha)*

In oktober 2013 is het natuur- en recreatieplan Schiezone door Burgemeester en Wethouders van Rotterdam vastgesteld. Daarna zijn concrete uitvoeringsplannen gemaakt. Momenteel vindt de overgang plaats van ruimtelijk planproces richting ontwerp en uitvoering. De totale uitvoering zal volgens de planning in 2017 worden afgerond.

Volgens de provincie Zuid-Holland past de voortgang van het project binnen de in de Uitwerkingsovereenkomst en het Uitvoeringsprogramma PMR/750 ha gemaakte afspraken en is de ontwikkeling van de Schiezone financieel uitvoerbaar met het beschikbare budget.

2.2.3 *Vlinderstrik: Schiebroekse en Zuidpolder (100 ha)*

In de eerste helft van 2013 zijn de bestemmingsplannen voor de Vlinderstrik onherroepelijk geworden. Op 11 maart en 20 mei 2014 zijn in respectievelijk de deelgemeente Hillegersberg/Schiebroek en de gemeente Lansingerland het definitief ontwerp Vlinderstrik vastgesteld. Op 4 oktober 2013 is gestart met de daadwerkelijke aanleg van het eerste deel van het Polderpad. Gelijktijdig is een eerste deel van de Vlinderstrik (40 ha Zuidpolder) opengesteld voor het publiek door de aanleg van onder andere struinpaden. Vanaf 2014 vindt de gefaseerde inrichting plaats.

Natuurmonumenten is aan de hand van een vastgesteld definitief ontwerp begonnen om een beheerplan op te stellen en om beheersafspraken te maken met betrokken lokale agrariërs. Het definitief beheerplan zal in het vierde kwartaal van 2014 worden vastgesteld.

Volgens de provincie Zuid-Holland past de voortgang binnen de afspraken van de Uitwerkingsovereenkomst 750 ha en het Uitvoeringsprogramma PMR/750 ha en is de ontwikkeling van de Vlinderstrik financieel uitvoerbaar met het beschikbare budget.

2.2.4 *Groene verbinding (fiets- en wandelverbinding tussen midden IJsselmonde en Rotterdam-Zuid)*

In 2010 is het definitieve ontwerp voor de Groene Verbinding door de Stadsregio vastgesteld. In deze verslagperiode zijn in het weekend van 24 en 25 augustus 2013 de twee stalen brugdelen ingedraaid en gemonteerd over de Betuweroute en de A15. Op 5 juni 2014 heeft de officiële opening plaatsgevonden.

Dit onderdeel van het deelproject 750 ha is binnen de planning en binnen het vastgestelde budget afgerond. Inmiddels zijn de uitvoeringsovereenkomsten over eigendom, beheer en onderhoud met de verschillende betrokken partijen (Rijkswaterstaat, ProRail, gemeente Rotterdam en gemeente Albrandswaard) getekend. De overdracht van eigendom, beheer en onderhoud is overeenkomstig de uitvoeringsovereenkomst van de Stadsregio met de gemeente Rotterdam voor het Rotterdamse deel overgedragen aan de gemeente Rotterdam. Voor het Albrandswaardse gedeelte vindt de overdracht eind van de zomer 2014 plaats.

2.2.5 *Overige ontwikkelingen* Er zijn geen scopewijzigingen gemeld.

2.3 Deelproject Bestaand Rotterdams Gebied

De gemeente Rotterdam voert het deelproject BRG uit. BRG bestaat uit twee soorten projecten: leefbaarheidsprojecten en intensiveringsprojecten. Naast de provincie Zuid-Holland en de Stadsregio Rotterdam levert het Rijk een bijdrage aan de leefbaarheidsprojecten. De intensiveringsprojecten zijn reeds in 2009 gerealiseerd.

De leefbaarheidsprojecten bestaan uit projecten die bijdragen aan de doelstellingen: verbeteren van milieukwaliteit, verbeteren van ruimtelijke kwaliteit en vergroten respectievelijk verbeteren van aanbod en kwaliteit van natuur- en recreatiegebied.

De uitvoering van het BRG-programma ligt volgens de gemeente Rotterdam op koers. Op 30 juni 2014 was gemeten naar de totale financiële waarde van het BRG-programma (dat wil zeggen inclusief de financiering van buiten PMR) 56 % van de projecten gerealiseerd. Met deze projecten is 50 % van het BRG-budget gemoeid. In deze verslagperiode zijn de volgende drie projecten (binnen diverse deelprogramma's) afgerond: Gemeentelijk Duinterrein in Westvoorne, Renovatie Zwembad en Museumgebouw RTM in Goedereede. Daarmee komt het totaal aantal afgeronde projecten op 38 van het totaal aantal van 66 projecten.

De leefbaarheidsprojecten bestaan uit:

- vier projecten (Calandspoorbrug, Oostvoornsemeer, Warmtebedrijf, Landtong Rozenburg) en
- vijf deelprogramma's (Stille wegdekken, Geluidsschermen, Kenniscentrum Geluid, Rivierparken, Gebiedsgerichte Benadering), die weer diverse projecten omvatten.

Van de vier projecten is eerder gerapporteerd dat de projecten Calandspoorbrug en Oostvoornse Meer zijn gerealiseerd. Het Calandpark, onderdeel van het project Landtong Rozenburg, is op 17 mei 2014 door de gebruikers geopend. Het laatste deelproject van de Landtong Rozenburg is nagenoeg gereed. Verwacht wordt dat het hele project eind 2014 kan worden afgerond. Conform de planning is in oktober 2013 gestart met de proef-bedrijfsfase van het warmtetransportsysteem in

Rotterdam zuid, onderdeel van het project Warmtebedrijf. De formele oplevering van de warmte-infrastructuur vindt plaats in het vierde kwartaal van 2014.

De vijf deelprogramma's omvatten meerdere projecten, welke zich in diverse stadia van voortgang bevinden:

- Kenniscentrum Geluid (projecten in uitvoering);
- Stille Wegdekken (projecten gereed, in planvorming en voorbereiding van uitvoering);
- Geluidsschermen (projecten gereed en in planvorming);
- Rivierparken (projecten gereed, in planvorming en in uitvoering);
- Gebiedsgerichte benadering (projecten gereed, in planvorming en in uitvoering).

Binnen het deelprogramma *Kenniscentrum Geluid* zijn nog drie projecten onder handen: Stille wegdekken zwaar verkeer, Stille ARBO-signalering en KCG Communicatie & website. Het project Stille wegdekken zwaar verkeer loopt langer door dan eerder gepland om het aangelegde proefvak langer te monitoren. De afronding van het project Stille ARBO-signalering is doorgeschoven naar 2015. De projecten Benchmark geluid en Geluidmeetnet Maasvlakte zijn in het 3^e kwartaal van 2013 gestart.

De aanleg van *Stille wegdekken* is gekoppeld aan reconstructie of groot onderhoud. In deze rapportageperiode stonden daarvoor geen projecten gepland.

Van het deelprogramma *Rivierparken* zijn nog drie van de tien projecten uit te voeren. Het betreft de projecten: Schiedam – Van Rivier naar Stad, Feijenoord - Noordereiland en Feijenoord – Maashaven Oostzijde. Deze zijn in uitvoering cq. in planontwikkeling genomen.

De in deze rapportageperiode afgeronde projecten maken deel uit van het deelprogramma *Gebiedsgerichte benadering*. Daar binnen zijn nog acht projecten onder handen. Dat betreft bijvoorbeeld het Ruigeplaatbos in Hoogvliet waarvan in het eerste kwartaal van 2014 het inrichtingsplan is vastgesteld, de Langzaamverkeersbrug in Charlois waarvan de planfase in het eerste kwartaal van 2014 is afgerond en de Rotonde Ouddorp die in het derde kwartaal van 2014 gereed zal komen.

2.3.1 Overige ontwikkelingen

Er zijn door de gemeente Rotterdam geen scopewijzigingen gemeld.

3 Projectbeheersing

Dit hoofdstuk gaat over de ontwikkelingen bij het Rijk ten aanzien van de planning, de scope, de financiën, de rijksrisico's en de borging van de afspraken en de kwaliteit. De projectbeheersing is gericht op het tijdig realiseren van het totale project met de gewenste kwaliteit binnen de vastgestelde scope en met de beschikbare financiële middelen. Het hanteren van het bijdragemodel betekent evenwel dat het Rijk geen directe sturing uitoefent bij de daadwerkelijke uitvoering van de deelprojecten, behoudens de natuurcompensatie.

Gegeven de afgesproken risico- en verantwoordelijkheidsverdeling met de uitvoerende partijen, beperkt de voortgangsrapportage zich tot de verantwoordelijkheden van het Rijk. De uitvoerende partijen hebben de verantwoordelijkheid om aan het Rijk aan te tonen dat de realisatie van de deelprojecten volgens een beheerst proces verloopt binnen de afspraken over tijd, scope, geld en kwaliteit.

In de paragrafen 3.1, 3.2 en 3.3 wordt ingegaan op de onderdelen planning, scope en financiën. In paragraaf 3.4 wordt ingegaan op de geïdentificeerde onzekerheden (rijksrisico's) binnen het project en in paragraaf 3.5 wordt uiteengezet hoe de kwaliteitsborging bij het Rijk is vormgegeven.

3.1 Planning

Het overall beeld van de planning laat zien dat de uitvoering van PMR zich op grote onderdelen voorspoedig ontwikkelt en past binnen de afspraken van de UWO.

De uitvoering van de aanleg van de eerste fase van de landaanwinning is bijna afgerond en verloopt conform planning. De uitvoeringsplanning is in de verslagperiode niet gewijzigd. Naar verwachting worden de terminals in het najaar van 2014 in gebruik genomen. De uitvoering van de tweede fase wordt ter hand genomen bij voldoende marktvraag.

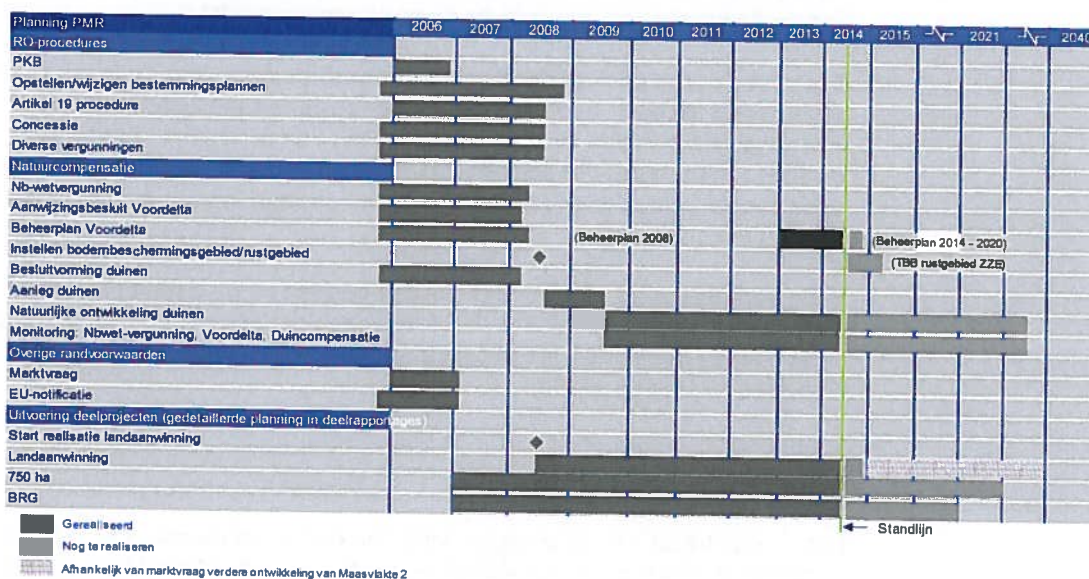
De aanlegfase van de natuurcompensatie is afgerond. Het project loopt op schema. Over de duincompensatie kan worden gemeld dat sinds 2009 het stadium van natuurlijke ontwikkeling van het gebied is ingetreden. Dit wordt middels monitoring gevolgd en indien nodig wordt er bijgestuurd. Over de natuurcompensatie in de Voordelta kan worden gemeld dat in 2010 alle procedures zijn afgerond. De ontwikkeling van de natuurcompensatie in de Voordelta wordt met een monitoringsprogramma gevolgd en waar nodig worden maatregelen getroffen om de gewenste effecten te bereiken. In het licht van tussentijdse monitoringsresultaten kan de monitoring worden aangepast.

Het deelproject 750 ha kent een wisselende voortgang. Het deelproject Groene verbinding is in deze rapportageperiode binnen budget en planning afgerond en delen van de Schiezone en Vlinderstrik zijn in gebruik genomen en inrichtingsplannen voor verdere uitvoering zijn vastgesteld. Het project Buitenland van Rhoon was met de afronding van de ruimtelijke planvormingsfase klaar voor gedetailleerdere planontwikkeling. Onvoldoende draagvlak in het gebied voor met name de natte natuur heeft uiteindelijk geleid tot het advies Veerman dat op 5 juni 2014 aan de Tweede Kamer is aangeboden. Het advies Veerman stelt binnen de PKB PMR een andere invulling van het gebied voor en een andere aanpak, een

procesaankpak. De Provincie Zuid-Holland is gevraagd een nieuw plan van aanpak op te stellen.

Vooralsnog is de verwachting van de provincie Zuid-Holland dat er geen gevolgen voor de eindplanning van de 750 ha natuur- en recreatiegebied zullen optreden.

Het deelproject BRG kent een gestage voortgang. De intensiveringsopgave is in 2009 gerealiseerd en volgens de gemeente Rotterdam is gemeten naar de totale financiële waarde van het BRG-Programma 56 % van de leefbaarheidsprojecten gerealiseerd.

3.2 Scope

Hierbij gaat het om scopemutaties voor het Rijk, dus om eventuele afwijkingen van hetgeen is afgesproken in de PKB PMR, het toetskader en de Uitwerkingsovereenkomsten.

In deze verslagperiode zijn geen scopewijzigingen gemeld door de uitvoerende partijen.

3.3 Financiën

In deze paragraaf worden de verschillende dimensies van het rijksbudget geschetst. Er wordt ingegaan op de ontwikkeling van het budget en van de post onvoorzien. Verder wordt ingegaan op de omvang van de aangegane verplichtingen, de verrichte kasuitgaven en de ontvangsten.

3.3.1 Projectbudget

In tabel 1 is het rijksbudget, gespecificeerd naar de onderscheiden deelprojecten en begrotingshoofdstukken, weergegeven op de peildatum (30 juni 2014).

Tabel 1 Totaal Rijksbudget per departement en per begrotingshoofdstuk, inclusief mutaties (bedragen in miljoen euro)					
Begrotingsartikel	Deelproject	Rijks- budget PKB/ Basis- rappor- tage	Wijzigin- gen voor- gaande perioden	Wijzigin- gen in verslag- periode	Totaal Rijksbudget
		p.p. 2005			p.p. 2014
IF 17.06	IenM: Landaanwinning	637,3	104,7		742,0
IF 17.06	IenM: BTW Landaanwinning	121,1	16,8		137,9
IF 17.06	IenM: Natuurcompensatie (incl. BTW)	99,3	14,3	0,7	114,3
IF 17.06	IenM: Aanpassing landzijdige infra	318,4	-318,4		0,0
IF 17.06	IenM: Uitvoeringsorganisatie	25,0	-1,0		24,0
IF 17.06	IenM: 750ha	29,7	0,6		30,3
IF 17.06	IenM: Groene Verbinding	28,7	2,7		31,4
HFD XI, art. 5	IenM/BZK: BRG leefbaarheid	34,0	4,4	0,4	38,8
HFD XIII, art. 18.2	EZ: 750 ha	89,1	12,4	1,0	102,5
Totaal Rijksbijdrage excl. Onvoorzien		1.382,6	-163,5	2,1	1.221,2
IF 17.06	Onvoorzien	100,9	-29,1	1,4	73,2
Totaal Rijksbudget		1.483,5	-192,6	3,5	1.294,4

3.3.2 Mutatieoverzicht rijksbudget

Tabel 2 bevat een overzicht van alle budgetmutaties tot nu toe.

Dit mutatieoverzicht bevat conform de afspraken in de Uitwerkingsovereenkomsten uitsluitend die mutaties die een relatie hebben met de verantwoordelijkheid van het Rijk. Dit uitgangspunt impliceert dat alle mutaties, die onder de exclusieve verantwoordelijkheid van de uitvoerende partijen vallen, buiten beschouwing zijn gelaten.

Tabel 2 Mutatieoverzicht rijksbudget (bedragen in miljoen euro)

	Bedrag	Gecommuniceerd met de TK	Prijspeil	Bron
	p.p. 2005			
Rijksbijdrage p.p. 2005 conform PKB/Basisrapportage	1.483,5	1.483,5	2005	Basisrapportage
Scopewijzigingen		0,0		
Technische mutaties				
Prijscompensatie				
prijspeelaanpassingen 2006		29,4	2006	VGR-1
prijspeelaanpassingen 2007		30,2	2007	VGR-2
prijspeelaanpassingen 2008		29,4	2008	VGR-4
prijspeelaanpassingen 2009		29,9	2009	VGR-6
prijspeelaanpassingen 2010		22,0	2010	VGR-8
Prijspeelaanpassingen 2011		21,1	2011	VGR-10
Prijspeelaanpassingen 2012		12,4	2012	VGR-11
Prijspeelaanpassingen 2013		3,6	2013	VGR-12
Prijspeelaanpassingen 2014		3,5	2014	VGR-13
<i>Saldo prijspeelaanpassingen</i>		<i>181,4</i>		
Overige technische aanpassingen				
Technische aanpassing budget Uitvoeringsorganisatie		-1,3	2010	VGR-8
Technische correctie mede in verband met de saldering van Ontvangsten Natuurcompensatie		4,8	2010	VGR-8
Taakstelling Lente- akkoord		-0,8	2012	VGR 11
Technische correctie mede in verband met de saldering van Ontvangsten Natuurcompensatie *		-1,2	2013	VGR-12
<i>Saldo overige technische aanpassingen</i>		<i>1,5</i>		
Saldo technische mutaties		183,0		
Overige aanpassingen				
Ontvangsten en budgettoevoeging ingevolge afspraken artikel 4.7 van de Uitvoeringsovereenkomst Landaanwinning		16,0	2008	VGR-5
Bijdrage Aanpassing landzijdige infra in de vorm van een budgetoverheveling		-344,6	2009	VGR-7
Aanpassing post onvoorzien in verband met vervallen aanspraak op FES bij leegboeken FES		-43,5	2010	VGR-9
Saldo overige aanpassingen		-372,1		
Totaal aanpassingen	0,0	-189,1		
Totaal verplichtingen- en uitgavenbudget	1.483,5	1.294,4		

Met de uitvoerende partijen is in het Bestuursakkoord en de Uitwerkingsovereenkomsten een vaste indexering voor prijspeilmutaties afgesproken. Deze is gelijk aan 2% op jaarbasis. De enige uitzondering op deze prijscompensatiesystematiek

met een vaste indexering van 2% op jaarbasis betreft het deelbudget Uitvoeringsorganisatie. Hierop is de index Bruto Overheids Investerings (iBOI) van toepassing, maar hierop kunnen kortingen worden toegepast. Ieder jaar wordt in de Voortgangsrapportage per 30 juni de overeengekomen prijscompensatie over het betreffende kalenderjaar verwerkt. In 2014 is geen prijscompensatie toegekend op het budget Uitvoeringsorganisatie.

3.3.3 Ontwikkeling post Onvoorzien

In het rijksbudget is een post Onvoorzien opgenomen ten behoeve van de uitvoering van het project. Deze post bedraagt € 73,2 mln (p.p. 2014). De verplichting die is aangegaan op de Post Onvoorzien betreft de tweede tranche van de vergoeding van planherstelkosten van de gemeente Albrandswaard, omdat de PKB PMR geen concrete beleidsbeslissingen bevat. De eerste tranche heeft plaatsgevonden in november 2011.

In de verslagperiode is niet gebleken van ontwikkelingen of aanwijzingen op grond waarvan zou kunnen worden geconcludeerd dat de post Onvoorzien ontoereikend is.

3.3.4 Aangegane verplichtingen

Ter zake van de onder IenM ressorterende onderdelen Uitvoeringsorganisatie en Natuurcompensatie, die een groot aantal individuele verplichtingen bevatten, zijn de verplichtingen niet in één keer voor het gehele budget vastgelegd. Deze producten bevatten uitsluitend individuele verplichtingen. Een dergelijke verplichting wordt pas vastgelegd, zodra er een concrete opdracht wordt verleend.

Tabel 3 geeft de rijksverplichtingen per deelproject en per departement weer. Het percentage van het rijksbudget dat per 30 juni 2014 is verplicht, bedraagt 91,6 %.

Tabel 3 Aangegane verplichtingen rijksbudget (bedragen in miljoen euro)						
Artikel begroting		t/m VGR 11	VGR12	VGR 13		Totaal verplicht
			Nieuwe verplichtingen	Nieuwe verplichtingen	Negatieve bijstellingen *	
IF 17.06	IenM: Landaanwinning	742,0		0,0	0,0	742,0
IF 17.06	IenM: BTW Landaanwinning	137,9		0,0	0,0	137,9
IF 17.06	IenM: Natuurcompensatie (incl. BTW)	80,8	-0,3	2,6	0,0	83,1
IF 17.06	IenM: Aanpassing Landzijdige Infrastructuur	0,0		0,0	0,0	0,0
IF 17.06	IenM: Uitvoeringsorganisatie	17,2	-0,1	0,0	0,0	*** 17,1
IF 17.06	IenM: 750 ha	30,3		0,0	0,0	30,3
IF 17.06	IenM: Groene Verbinding	31,4		0,0	0,0	31,4
HFD XI, art. 5	IenM: BRG leefbaarheid	38,0	0,4	0,4	0,0	38,8
HFD XIII, art. 18.2	EZ (voorheen LNV): 750 ha **	100,4	1,1	1,0	0,0	102,5
Totaal Verplicht excl. Onvoorzien		1.178,0	1,1	4,0	0,0	1.183,1
IF 17.06	Onvoorzien	2,2		0,4		2,6
Totaal aangegane verplichtingen		1.180,2	1,1	4,4	0,0	1.185,7

*) Negatieve bijstellingen zijn een gevolg van een niet volledige benutting van de contractsom ter zake van een aangegane verplichting, bijvoorbeeld omdat minder van de betreffende dienst wordt afgenomen dan is gecontracteerd of omdat het opgeleverde product goedkoper is gebleken dan de oorspronkelijke contractsom.

**) EZ heeft als eerstverantwoordelijk departement, mede namens IenM, een gezamenlijke verplichting vastgelegd voor het deelproject 750 ha. In tabel 3 is het bedrag van deze verplichting ad € 102,5 miljoen in prijspeil 2014 opgenomen. EZ is deze verplichting in 2006 aangegaan voor een bedrag van € 104,8 mln. Dit bedrag is ook in de Jaarverantwoording 2006 van EZ opgenomen. Genoemd bedrag is gelijk aan de som van de gezamenlijke jaarbedragen van de departementen EZ en IenM, geïndexeerd naar het jaar waarin de betreffende jaartranche zal worden betaald. Omdat deze systematiek van prijspeilaanpassingen afwijkt van de door de overige departementen gehanteerde systematiek, wordt het verplichtingenbedrag in elke Voortgangsrapportage herberekend conform de door IenM gehanteerde systematiek van prijspeilaanpassingen.

***) Op de verplichtingen van de uitvoeringsorganisatie is een administratief verschil geconstateerd dat verder wordt uitgezocht en indien nodig in de volgende rapportage wordt aangepast.

3.3.5

Kasritme

Tabel 4 bevat het overzicht van de kasuitgaven van het Rijk. Per 30 juni 2014 is 86,7 % van het rijksbudget tot betaling gekomen.

Tabel 4 Overzicht kasuitgaven rijksbudget (bedragen in miljoen euro)				
Artikel begroting	Deelproject	T/m VGR 12	VGR 13	Totaal kasrealisatie
IF 17.06	IenM: Landaanwinning	742,0	0	742,0
IF 17.06	IenM: BTW Landaanwinning	137,9	0	137,9
IF 17.06	IenM: Natuurcompensatie (incl. BTW)	77,3	2,7	80,0
IF 17.06	IenM: Aanpassing Landzijdige infrastructuur	0,0	0	0,0
IF 17.06	IenM: Uitvoeringsorganisatie	17,0	0,5	17,5
IF 17.06	IenM: 750 ha	30,3	0	30,3
IF 17.06	IenM: Groene Verbinding	31,4	0	31,4
HFD XI, art. 5	IenM: BRG leefbaarheid	18,4	2,5	20,9
HFD XIII, art. 18.2	EZ (voorheen LNV): 750 ha	52,0	7,1	59,1
Totaal Verplicht excl. Onvoorzien		1.106,3	12,8	1.119,1
IF 17.06	Onvoorzien	2,2	0,4	2,6
Totaal gerealiseerde kasuitgaven		1.108,5	13,2	1.121,7

3.3.6 Ontvangsten

Tabel 5 Overzicht ontvangsten rijksbudget (bedragen in miljoen euro)				
Artikel begroting	Deelproject	T/m VGR 12	VGR 13	Totaal realisatie ontvangsten
IF 17.06	IenM: Landaanwinning	16,0		16,0
IF 17.06	IenM: BTW Landaanwinning			0,0
IF 17.06	IenM: Natuurcompensatie (incl. BTW)			0,0
IF 17.06	IenM: Aanpassing Landzijdige Infrastructuur			0,0
IF 17.06	IenM: Uitvoeringsorganisatie			0,0
IF 17.06	IenM: 750 ha			0,0
IF 17.06	IenM: Groene Verbinding			0,0
HFD XI, art. 5	IenM: BRG leefbaarheid			0,0
HFD XIII, art. 18.2	EZ (voorheen LNV): 750 ha			0,0
Totaal Verplicht excl. Onvoorzien		16,0		16,0
IF 17.06	Onvoorzien	-		0,0
Totaal gerealiseerde kasuitgaven		16,0		16,0

3.4 Rijksrisico's

3.4.1 *Het risicomangement*

In deze paragraaf wordt ingegaan op de belangrijkste geïdentificeerde risico's met betrekking tot de doelen en taken van het Rijk bij de realisatie van PMR.

De keuze hoe met deze rijksrisico's wordt omgegaan (accepteren, beheersen of overdragen) wordt bepaald door de omvang van die risico's. De beheersstrategie is erop gericht om de kans op het optreden van een risico en/of de gevolgen ervan te verlagen tot een acceptabel niveau. Het Rijk onderhoudt een risicolijst en rapporteert de belangrijkste rijksrisico's.

De rijksrisico's zijn beperkt doordat de uitvoerende partijen de risico's dragen die aan de uitvoering van de deelprojecten zijn verbonden en de rijksbijdrage beperkt is tot een vooraf bepaald budget.

De uitvoerende partijen hebben elk voor hun deelproject een eigen risicoprofiel. Zij managen dit risicoprofiel zelf. Hierover wordt in deze rapportage niet gerapporteerd, tenzij het betreffende risico samenvalt met of kan leiden tot een gevolg voor het Rijk.

3.4.2 *De belangrijkste rijksrisico's*

Het risicoprofiel is ten opzichte van de aanvangsperiode van het project sterk gedaald. Eind 2014 worden naar verwachting de terminals op Maasvlakte 2 in gebruik genomen. De laatste interface projecten voor de aansluiting van Maasvlakte 2 op Maasvlakte 1 worden in de tweede helft van 2014 afgerond. De intensiveringsopgave van BRG is gerealiseerd en een groot gedeelte van de leefbaarheidsprojecten is

afgerond. Van de deelprojecten van de 750 ha is de Groene Verbinding opgeleverd en zijn delen van de Schiezone en Vlinderstrik opengesteld. Door te kiezen voor de voorgestelde aanpak uit het advies Veerman zal het Buitenland van Rhoon naar verwachting ook stapsgewijs vorm krijgen. De uitvoering van de natuurcompensatie is opgeleverd. Middels monitoring en evaluatie wordt de natuurlijke ontwikkeling gevolgd.

De belangrijkste rijksrisico's betreffen het borgen van de samenhang van de PKB-doelstellingen en het uitvoeren van de deelprojecten binnen de vastgeselde kaders uit de PKB PMR en de UWO.

Borgen van samenhang PKB-doelstellingen

PMR bestaat uit een balans tussen economie en leefbaarheid (de dubbele doelstelling), die is vertaald in een drietal deelprojecten: landaanwinning met verplichte natuurcompensatie, 750 ha natuur- en recreatiegebied en leefbaarheids- en intensiveringsprojecten in Bestaand Rotterdams Gebied (BRG). In de PKB PMR is opgenomen dat het kabinet de onderlinge samenhang van de projecten wil waarborgen. Elk deelproject heeft een eigen uitvoeringsdynamiek, waardoor de deelprojecten niet tegelijkertijd worden gerealiseerd. De PMR partners zullen bevorderen dat alle deelprojecten binnen hun eigen planning en in samenhang worden gerealiseerd en dat het brede draagvlak voor de PMR-projecten behouden blijft.

Beheersmaatregel: Op dit moment is er geen aanleiding om de intensiteit van de coördinatie te wijzigen. De deelprojecten Landaanwinning en BRG verlopen volgens schema. De natuurcompensatie in de vorm van de aanleg van Spanjaardsduin bevindt zich in het stadium van natuurlijke ontwikkeling en alle besluiten voor de natuurcompensatie in de Voordelta zijn onherroepelijk. In geld gemeten over het hele BRG programma is meer dan helft van de leefbaarheidsprojecten in uitvoering en de intensiveringsopgave is gerealiseerd. Vanuit de samenhang binnen PMR richt de aandacht zich vooral op de ontwikkeling van het Buitenland van Rhoon, onderdeel van de 750 ha natuur- en recreatiegebied. De uitvoering van het advies Veerman moet een nieuwe impuls geven aan de uitvoering van het project met meer draagvlak in het gebied. De Tafel van Borging waarin PMR-partners en maatschappelijke partijen zitting hebben is zinvol gebleken in het borgen van de samenhang van de PKB-doelstellingen.

Uitvoering binnen de kaders

Bij de uitvoering van de deelprojecten zal moeten blijken of deze plaatsvindt binnen de kaders van de genomen besluiten en of de projecten al dan niet voldoen aan de vooraf gestelde doelen.

Beheersmaatregel: Binnen elk besluit zijn voorwaarden gesteld aan monitoring en evaluatie. De programma's die daarvoor worden ingesteld leveren inzicht op in de uitvoering en de effecten daarvan. De MEP-evaluatie Natuurcompensatie Voordelta heeft geconcludeerd dat aan de hand van de huidige monitoring de beoogde positieve effecten van de natuurcompensatiemaatregelen in het bodembeschermingsgebied niet statistisch significant kunnen worden aangetoond. Als beheersmaatregel zal onder meer het monitoringsprogramma op specifieke onderdelen worden bijgesteld.

Onder andere de invloed van de intensivering van de garnalenvisserij in het bodembeschermingsgebied wordt verder onderzocht. Vooralsnog lijkt dit voor de bodemfauna geen groot risico, maar de termijn van experimentele onderbouwing was nog te kort om definitieve uitspraken te doen.

3.5 Borging van de afspraken en kwaliteit

In de vorige verslagperiode heeft de tussentijdse evaluatie van PMR plaats gevonden. Hierin was een algemene audit op het BRG-project en een audit op het deelproject 750 ha. opgenomen.

De aanbevelingen uit de evaluatie en de audits zijn besproken met de PMR-partijen en er zijn afspraken gemaakt over de opvolging daarvan.

Gedurende de rapportageperiode is gewerkt overeenkomstig het Beheersmodel PMR.

Bijlage A Lijst van documenten

Deze lijst bevat de documenten die inzake PMR in de verslagperiode aan de Tweede Kamer zijn gestuurd:

- Kamerstuk 24691 nr. 119, Ruimtetekort in mainport Rotterdam; Brief regering; Project Mainportontwikkeling Rotterdam: Voortgangsrapportage 12, 10 oktober 2013;
- Voortgangsrapportage 12 PMR Hoofdrapport (bijlage bij Kamerstuk 24691 nr. 119), 10 oktober 2013;
- Voortgangsrapportage 12 PMR Deelrapport Landaanwinning Maasvlakte 2 (bijlagen bij Kamerstuk 24691 nr. 119), 10 oktober 2013;
- Voortgangsrapportage 12 PMR Natuurcompensatie behorende bij de Landaanwinning Maasvlakte 2 (bijlage bij Kamerstuk 24691 nr. 119), 10 oktober 2013;
- Voortgangsrapportage 12 PMR Deelrapport Bestaand Rotterdams Gebied (bijlage bij Kamerstuk 24691 nr. 119), 10 oktober 2013;
- Voortgangsrapportage 12 PMR Deelrapport 750ha (bijlage bij Kamerstuk 24691 nr. 119), 10 oktober 2013;
- Rapport Berenschot 'Mainportontwikkeling Rotterdam' (bijlage bij Kamerstuk 24691 nr. 119), 10 oktober 2013;
- Bijlageboek bij rapport Berenschot Tussenevaluatie van Project Mainportontwikkeling Rotterdam (bijlage bij Kamerstuk 24691 nr. 119), 10 oktober 2013;

- Kamerstuk 24691 nr. 120, Ruimtetekort in mainport Rotterdam; Brief regering; Aanbieding accountantsrapport bij de twaalfde Voortgangsrapportage Project Mainportontwikkeling Rotterdam, 22 oktober 2013;
- Accountantsrapport behorend bij de twaalfde Voortgangsrapportage Project Mainportontwikkeling Rotterdam (bijlage bij Kamerstuk 24691 nr.120), 22 oktober 2013;

- Kamerstuk 33805-XIII nr. 3, Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Economische Zaken (XIII); Verslag houdende een lijst van vragen en antwoorden; 16 december 2013;

- Kamerstuk 33450 nr 20, Mariene Strategie voor het Nederlands deel van de Noordzee; Brief regering; Uitvoering van de motie Rudmer Heerema c.s. over de natuurontwikkeling van het Buitenland van Rhoon, 4 februari 2014;

- Kamerstuk 33450 nr 23, Mariene Strategie voor het Nederlands deel van de Noordzee; Brief regering; Alternatieve invulling met meer draagvlak voor het Buitenland van Rhoon, 13 juni 2014
- Onderzoek "Behoud de Polders van het Buitenland van Rhoon!" (bijlage bij Kamerstuk 33450 nr 23), 13 juni 2014

Bijlage B Afkortingenlijst

750 ha	Deelproject 750 hectare natuur- en recreatiegebied
A-besluit	Aanwijzingsbesluit Voordelta
AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur
BOV	Bestuurlijk Overleg Voordelta
BRG	Deelproject Bestaand Rotterdams Gebied
Commissie m.e.r.	Commissie van de milieueffectrapportage
DAEB	Diensten van Algemeen Economische Belang
DBFM-contract	Design Build Finance and Maintenance contract
DG	Directoraat-Generaal
EZ	Ministerie van Economische Zaken
FES	Fonds Economische Structuurversterking
HbR	Havenbedrijf Rotterdam N.V.
IBOI	Indexering Bruto Overheidsinvesteringen
IenM	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
IF	Infrafonds
LNV	Voormalig ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit
MER	Milieueffectrapportage
MER Aanleg	Milieueffectrapportage m.b.t. aanleg van Maasvlakte 2
MER Bestemming	Milieueffectrapportage m.b.t. gebruik van Maasvlakte 2
MEP	Monitoring en Evaluatie Programma
MV2	Maasvlakte 2
Nb-wet	Natuurbeschermingswet 1998
Nb-wetvergunning	Natuurbeschermingswetvergunning 1998
PKB	Planologische Kernbeslissing
PMR	Project Mainportontwikkeling Rotterdam
p.p.	Prijspeil
UWO	Uitwerkingsovereenkomst
VenW	Voormalig ministerie van Verkeer en Waterstaat
VGR	Voortgangsrapportage
VROM	Voormalig ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

